

πιδεικνυμένου. Τὸ δὲ ἑτέρου προτείνοντος ἀκροᾶσθαι μετ' εὐκολίας, φιλολόγον καὶ κοινωνικόν.

50. Οὐδὲ ἀμαθίην κρύπτειν ἄμεινον, ὥς φησιν Ἡράκλειτος, ἀλλ' εἰς μέσον τιθέναι καὶ θεραπεύειν.

51. Τῶν ὄντως φιλοσόφων σπουδὴ καὶ παιδιὰ, καὶ νεύμα καὶ μειδίαμα καὶ σκυθρωπασμός, μάστιστα δ' ὁ πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ περαινόμενος λόγος, ἔχει τινὰ καρπὸν ὡφέλιμον τοῖς ὑπομένειν καὶ προσέχειν ἐθισθεῖσι.

52. Δεῖται τὸ περὶ τοὺς ἐπαίνους καθήκον εὐλαβείας τινὸς καὶ μετριότητος· διὰ τὸ μήτε τὴν ἔλθειν αὐτοῦ, μήτε τὴν ὑπερβολὴν ἐλευθέριον εἶναι. Βαρὺς μὲν γὰρ ὁ ἀκροατὴς καὶ φορτικὸς, ὁ πρὸς πᾶν ἄτεγκτος καὶ ἀτενὴς τὸ λεγόμενον, οἴηματος ὑπούλου καὶ περιαιτολογίας ἐνδιαθέτου μεστός· ὡς ἔχων τί τῶν λεγομένων βέλτιον εἰπεῖν, μήτε ὄφρυν κατὰ σχῆμα κινῶν, μήτε φωνὴν εὐγνώμονος μάρτυρα φιληκοίας προϊέμενος, ἀλλὰ σιγῇ καὶ βαρύτητι καταπλῆστω καὶ σχηματισμῷ θηρώμενος δόξαν εὐσταθοῦς καὶ βᾶθος ἔχοντος ἀνδρός· ὥσπερ χρημάτων, τῶν ἐπαίνων, ὅσον ἄλλῃ μεταδίδωσιν, αὐτοῦ δοκῶν ἀφαιρεῖσθαι.

53. Ὁ φιλόσοφος λόγος τὸ ἐξ ἀπορίας καὶ ἀγνοίας θάμβος ἐξαίρει, γινώσκει καὶ ἱστορίᾳ τῆς περὶ ἕκαστον αἰτίας.

54. Δίκην μὲν δικάζοντα δεῖ μήτε πρὸς ἔχθραν τινὰ, μήτε πρὸς χάριν ἀκούειν, ἀλλ' ἀπὸ γνώμης πρὸς τὸ δίκαιον· ἐν δὲ ταῖς φιλολόγοις ἀκροάσεσιν οὔτε νόμος οὐδεὶς, οὔτε ὄρκος ἡμᾶς ἀπείργει μὴ μετ' εὐνοίας ἀποδέχεσθαι τὸν διαλεγόμενον. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἑρμῆν ταῖς Χάρισιν οἱ παλαιοὶ συγκαθίδρυσαν, ὡς μάλιστα τοῦ λόγου τὸ κεχαρισμένον καὶ προσφιλέας ἀπαιτοῦντος. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε παντελῶς οὕτως ἐκβόλμικον εἶναι τὸν λέγοντα καὶ διημαρτημένον, ὥστε μήτε νοῦν τινα παρασχεῖν ἄξιον ἐπαίνου, μήτε ἀπομνημόνευσιν ἑτέρων, μήτε αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου καὶ προαίρεσιν, ἀλλὰ μηδὲ λέξιν ἢ διάθεσιν τῶν λεγομένων.

(Ἀκολουθεῖ)

ΧΡΙΣΤ. ΣΑΜΑΡΤΣΙΑΝΣ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

Αἱ σαρκοφάγοι*

ἐν τῷ αὐτοκρ. μουσεῖῳ Ῥων/πόλεως.

Καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων παραστάσεων ἀποθανυμένων ἐξοχὸν καὶ συμμετρικὴν διάταξιν, ζωρότητα ἐν τῇ κινήσει τῶν ἵππων, ἀπάθειαν δὲ καὶ σταθερότητα τῶν ἱππέων. Ἡ σαρκοφάγος ἀνάγεται ἀναμφιβόλως εἰς τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. καὶ δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Φειδίου, καθόσον ἡ ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ταύτης παράστασις τῶν ἵππων ἀνταποκρίνεται ἀ-

κριδῶς πρὸς τὴν τῆς παναθηναϊκῆς πομπῆς ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος. Ἐκτὸς τῶν λαμπρῶν ὁμίλων ἵππων, οἵτινες ἐξεικονίζονται μετὰ φυσικότητος πραγματικῶς καλλιτεχνικῆς, ἐνία μέρος τῆς ἐν ἀναγλύφῳ παραστάσεως, ἐλάχιστα φθαρόντα ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἐπηρείας, μοῖ φαίνονται ἄξια ἰδιαίτερου πανηγυρικοῦ: Παρατηροῦμεν τὴν ἀνεξάλειπτον ἐκφράσιν τῆς ἐν τῇ μορφῇ τοῦ ἡγεμόνος ἀξιοπρεπείας, τὴν ὑπὸ τεχνικὴν ἐποψὴν ἐξοχὸν ἐξεικόνισιν τῆς πρὸς κτύπον ἀνυψωμένης δεξιᾶς καὶ τὴν ὑπὸ τὴν ἀσπίδα κεκρυμμένην μορφήν στρατιώτου. Τὸ ὠρείδες ἐπικάλυμμα ἐπιδεικνυσθὶν ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων αὐτοῦ μερῶν ἀνὰ δύο πτεροφόρους μορφάς, ἐδῶ μὲν δύο σφίγγας, ἐκεῖ δὲ δύο γρύπας ὡς φρουρούς ἐπὶ τῆς ἡσυχίας τοῦ νεκροῦ.

Ἡ σαρκοφάγος, πρὸ τῆς ὁποίας ἦδη εὐρισκόμεθα, ἀποτελεῖ τὸ λαμπρότατον τῶν προϊόντων τῶν ἐν Σιδωνί ἀνασκαφῶν. Τὰ ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ταύτης ἀνάγλυφα, ἐν οἷς ἀναγνωρίζει τις πάραυτα παραστάσεις ἐκ τοῦ βίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ ἄλλων σχετικῶν ἐπεισοδίων, παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ εὐρεθεῖσα ἦτο αὐτὴ αὐτὴ ἡ σαρκοφάγος τοῦ διασήμευ Μακεδόνα. Ἐν τῇ λίαν εὐνοήτῳ δὲ ταύτῃ γνώμῃ ἐνέμενον στερεῶς, μέχρις ὅτου σοφοὶ τινες ἡμφισβήτησαν τὸ κύρος αὐτῆς. Ἐν τούτοις καὶ ἑτέρα τῷ 1802 ἐξ Αἰγύπτου εἰσαχθεῖσα σαρκοφάγος ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο ἐσφαλμένως ὡς ἡ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (Clark, «Ὁ τάφος τοῦ Ἀλεξάνδρου»). Ἡ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Πόλεως εὐρισκόμενη σαρκοφάγος ἡδύνατο οὐχ ἥττον ἐπιμόνως νὰ παρασταθῇ ὡς ἡ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἂν ἀνεκαλύπτετο οὐχὶ ἐν Σιδωνί ἀλλ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ πόλει δηλονότι τοῦ ἱστορικῶς ἀνεγνωρισμένου μαυσωλείου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐν τούτοις ἰταλὸς σοφὸς ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου σαρκοφάγος ἀφῆθη ἐν Σιδωνί κατὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος εἰς Ἀλεξανδρείαν μετακόμισιν αὐτῆς. Πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ὅμως ταύτην ἀντιστρατεύεται ἐν γένει τὸ γεγονός τῆς ἐπισκέψεως τοῦ τάφου τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ σοφῶν, ἡγεμόνων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ρωμαίων αὐτοκρατόρων, πρὸ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο βεβαίως δυνατόν ἡ σαρκοφάγος αὐτὴ νὰ ἦναι κεκρυμμένη ἐν Σιδωνί. Ἡ περὶ τούτου δὲ ὅτι ἡ ἱστορικὴ «χρυσὴ» λάρναξ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸ πολλοῦ εἶχε κλαπῇ, δὲν ἀποτελεῖ ἀποδείξιν ἐναντίον τῆς μαρμαρίνης ταύτης σαρκοφάγου, ἥτις ἡδύνατο νὰ ἐκρησιμοποιηθῇ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς λάρνακος. Ἐπαναλαμβάνομεν: Ἄν ἡ σαρκοφάγος αὐτὴ μετὰ τῶν τριῶν μικροτέρων μὲν, ὁμοίων δὲ τὸ σχέδιον, αἵτινες παρ' αὐτῇ ἐκτίθενται, ἀνεκαλύπτετο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τότε θ' ἀπετέλουν αὐταὶ τὴν τελευταίαν κατοικίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, τῆς Ρωζάνης πιθανῶς καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Ἡρακλέους, ἢ δὲ ἐν τῷ διαζώματι (ἴδε κατωτέρω) παράστασις θὰ ἐσχετίζετο πρὸς τινὰ τῶν τελευταίων τούτων.

Ἐξάπαντος ὅμως δὲν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἐνταῦθα τὴν σαρκοφάγον, ἐν ἣ ὁ Ἀλέξανδρος ἐναποτίθεται, ἀλλὰ καλλιτέχνημα, ὅπερ χαρακτηρίζει τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου δύο διακρίνομεν κυρίας πα-

*) Ἴδε ἀριθ. 24, σελ. 463—466.

ραστάσεις: 1) Μάχην Περσῶν καὶ Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν κιλικίαν σαρκοφάγον ἐστραμμένην τοῦ μήκου πλευρὰν ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἔγκαρσιου ταύτη πλευρᾶς ἐν εἰδεί συνεχείας· 2) Θηρευτικὴν σκηνὴν ἐπὶ τῶν ἀπέναντι ἐπιπέδων. Ἐκεῖ μὲν ἐνίκησεν ὁ μακεδών· ἐν ταῦθα δὲ ὁ συνετὸς κατακτητὴς ἀποβλεπεῖ εἰς θεραπείαν τῶν πληγῶν, ὥς προῦκάλεσε καὶ διὰ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς εὐνοίας αὐτοῦ, διὰ προσκλησέως τῶν τρωθέντων εἰς ἡγεμονικὰς διασκεδάσεις παρ' αὐτοῦ νὰ ῥίψῃ εἰς λήθην τὰς πληγὰς ἐκεῖνας. Αἱ δύο αὗται παραστάσεις πρὸς τιμὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χαρακτηρίζουσι τὸν ἥρωα, ὅστις διὰ τοῦ ξίφους καὶ τῆς συνέσεως ἐξ ἴσου κατέκτα: Ἐκ τοῦ πρῶσαντος αἵματος ἔδει νὰ προκύψῃ φιλία.

Εὐρισκόμεθα ἵδῃ πρὸ τῆς μάχης Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Ἡ πρώτη παντὸς θεατοῦ ἐντύπωσις εἶναι ἡ αὐτὴ πάντοτε: ἐκπλησσεταί τις, ἀπορεῖ, μόλις πιστεύει εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ὅμματα.

Δὲν ἔχει τις ἀνάγκην διδασκαλίας ἵνα ἀντιληφθῇ τοῦ καλλιτεχνήματος τούτου. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουσιν εἰκόνες καὶ ἀναγλύφαι «διασῆμων» διδασκάλων, καταθέλλοντα ἡμᾶς, ὅταν ἀναλόγως ᾖναι ἀνεπτυγμένα τότε φρόνημα καὶ αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν. Ἡ ὑπαρξὶς ὅμως τοῦ ὑπὸ κλασικὴν ἔποψιν καλοῦ ἐκδηλοῦται ἀπεριορίστως, ἐπιδρᾷ γενικῶς καὶ γενικῶς ἐπίσης τέρπει. Εἰς ταύτην τοῦ κλασικοῦ τὴν ιδιότητα ἀνταποκρίνονται αἱ ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ταύτης παραστάσεις.

Ἡ μάχη συγκροτεῖται. Ἑλλήνες καὶ Πέρσαι, ἱππεῖς συμπλέκονται ἀγρίως. Ἡ δεδοκιμασμένη, ἀκατάσχετος δύναμις τῶν Μακεδόνων καταβάλλει τὰς υπερβαλλούσας αὐτὴν ὑπὸ ἀριθμητικὴν ἔποψιν περδικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις: Ἀπέναντι πέντε Ἑλλήνων ὀκτὼ Ἰσπανοὶ Πέρσαι ἐν τοῖς πέντε δὲ νεκροῖς: ὑπερθεῖν τῶν ὁποίων αἱ τῶν ἱππῶν διέρχονται ὀπλαί, εἰς μόνος εὐρηται Ἑλλήν. Ἐν τούτοις φαίνεται ἡμῖν ὥσει ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου τούτου ἐπιπέδου ὁλόκληρον ἐδλέπομεν μαχόμενον στρατὸν — τόσον ζωνρά, τόσον ἐμψυχος εἶναι ἡ παράστασις, οὐδαμοῦ διαφαινομένης ἡσυχίας, πανταχοῦ δὲ κινήσεως καὶ θορύβου. Ἡ τῶν Ἑλλήνων ἐνδυμασία δὲν εἶναι μονότονος· ὀπλίζεται, ὑπασπισταί, φαλαγγίται διακρίνονται ἐκ τῆς στολῆς αὐτῶν. Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος (ἐν τῇ πρὸς ἀριστερὰν γωνίᾳ) φέρει λεόντινον κράνος καὶ πορφύραν. Ἐν τῇ βλέμματι αὐτοῦ διαγινώσκειται ἡ ἀταραξία καὶ ἡ βεβαιότης· ἡ δεξιὰ αὐτοῦ εὐρηται ἀκριβῶς ἐν τῇ σημείῳ τοῦ νὰ διαπεράσῃ διὰ τῆς λόγχης αὐτοῦ πέρσῃν ἱππέα, ὁ ἱππος τοῦ ὁποίου καταπίπτει διὰ βλήματος ἀκοντίου, προελθόντος πιθανῶς ἐκ τοῦ ἐν τῇ πρὸς τὰ δεξιὰ γωνία ἱππέως. Ὁ διὰ τῆς στολῆς καὶ τοῦ ὀπλισμοῦ αὐτοῦ προέχων ἵδῃ οὗτος Ἑλλήν ἱππεύς, ὅστις μετὰ τοῦ βασιλέως συγκροτεῖ τὴν μάχην, εἶναι ἐξάπαντος ἐν τῶν κυριωτάτων προσώπων τῆς παραστάσεως ταύτης· φέρει δὲ θώρακα καὶ ξίφος, ὑπερθεῖν δ' αὐτῶν μανδύαν· ὑπὸ τὸ κράνος ἡ ἀνυπόμονος αὐτοῦ μορφή ἀτενίζει πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις προδῆλως νῦν τὸ πρῶτον προσεγγίζει, καθόσον ἡ μάχη ἤρξατο νὰ συνάπτηται ἐν ἀποστάσει ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ τῶν Περσῶν στολὴ εἶναι μονότομος· τὸ ὄμμα περιβάλλει ὁ μακρὰς ἔχων τὰς χειρὶδας χιτῶν,

τὸν τράχηλον δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν περικαλύπτει ἡ τιάρα. Μόνον οἱ κατὰ γῆς κείμενοι, ἐκ τῶν ἠνεωγμένων χειλέων τῶν ὁποίων νομίζει τις ὅτι τελευταῖον ἀκούει στεναγμόν, εἰδὼν ἀσχεπεῖς.

Ὅποια ἄρα γε μάχη ἐξεικονίζεται ἐν ταῦθα; Πολλαὶ διευτυπώθησαν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰκασίαι. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ φρονῶ πρὸς τὸ παρὸν ὅτι ὠρισμένη μάχη δὲν ἐξεικονίζεται ἐν ταῦθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνελίσσονται κατὰ τρόπον σχεδὸν μεγαλοπρεπῇ ἐν κοινῇ παραστάσει αἱ δύο κυριώταται μάχαι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἡ ἐν Ἰσῳ καὶ ἡ παρὰ τὰ Γαυγάμηλα, τοῦ καλλιτέχνου διατηρηθέντος τὰς ἐξῆς δύο κυριωτάτας λεπτομερείας: Παρὰ τὰ Γαυγάμηλα ἡ δεξιὰ τοῦ Παρμενίωνος πτέρυξ περιέστη μετὰ τοῦ θεσσαλικοῦ ἱππικοῦ εἰς μέγαν κίνδυνον, ὁ δὲ στρατηγὸς οὗτος ἐπεκατέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου· ὁ τελευταῖος οὗτος μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐπεδόθη εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ μετὰ τῶν σαρισσοφόρων αὐτοῦ (ὁ Δαρεῖος, μετὰ τὴν πείραν, ἦν ἐν Ἰσῳ ἔλαβεν, ἐτήρησε τὰν ἄμαξαν αὐτοῦ ἐν προσοικούσῃ ἀποστάσει ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ συστάδην συμπλοκῆς καὶ ἤρξατο ἵδῃ νὰ τρέπῃται εἰς φυγὴν· κατὰ συνέπειαν οὐδαμῶς ὀφείλομεν ν' ἀναζητήσωμεν ἐν ταῦθα τὸν πέρσῃν βασιλέα). Ἡδὲ ὁ Ἀλέξανδρος, καίπερ ἐξωρισμένος — διότι «ὁ Παρμενίων δὲν ἐπιδεικνύει σύνεσιν, ζητῶν βοήθειαν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην» — παραιτεῖται τὴν καταδίωξιν καὶ σπεύδει εἰς βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ. Οὕτω βλέπομεν τοὺς Πέρσας ἐκ δύο πλευρῶν συμπιεζομένους, ὑπὸ τοῦ Παρμενίωνος (δεξιόθεν) καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου (ἀριστερόθεν) καὶ οὕτως ἡ θέσις τῶν δύο ἡρώων, ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου δηλονότι, ἦν ἐκ πρώτης ὀψεως ὡς δευτερεύουσαν ἡδυνάτῃ τις νὰ θεωρήσῃ, φαίνεται ἡμῖν ὡς ὁλως προέχουσα, καὶ διακριτικὴ. Ἡδὲ ἄρχειται ἀγὼν ἀνδρὸς πρὸς ἀνδρα, τὴν λεπτομέρειαν δὲ ταύτην μεθ' ἱστορικῆς σχεδὸν ἀκριβείας ὁ καλλιτέχνης ἀπετύπωσεν. Μετ' ἀποφασιστικῆς ὀρμῆς εἰς τὸ κέντρον τῆς μάχης εἰσελάσας ἴσταται ἐν ἀμέσῳ κινδύνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ γυνὸς Ἑλλήν, ὡραιότατος τὴν μορφήν καὶ μετ' ἰδανικῆς σωματικῆς καλλονῆς, ἀποκαλυπτομένης κατὰ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην κατὰ τρόπον, τὸν ὁποῖον εὐπρεπῇ ὁ καλλιτέχνης ἡγήσατο. Φέρει ἄρα γε ἡ μορφή τοῦ ἀνδρὸς τούτου (μολονότι ὁ ἐλαφρὸς αὐτοῦ μανδύας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐμφανίσῃ ἀνώτερον ἀξίωμα) τὰ χαρακτηριστικὰ ἐξόχου προσωπικότητος; Ἐν ἄλλοις ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου σοβαρῶς ἐτραυματίσθη ὁ Ἡφαιστίων, ὅστις ἀπέθανε κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Διονύσου ἐν Ἐκβάταις καὶ τὴν κηδείαν τοῦ ὁποίου ἡγεμονικὴν κατέστησαν ὁ Ἀλέξανδρος.

Θέμα τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου, τῇ κατὰ τὸ δυνατόν διατηρήσει τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, εἶναι ἡ ἐν Ἰσῳ μάχη. Τὸ ἐκ τῆς Πομπηίας προερχόμενον καὶ ἔχον 6 μὲν μέτρων μήκος, 3 δὲ πλάτος μωσαϊκὸν ἐν Νεαπόλει, ὅπερ ἐξεικονίζει τὴν ἐν Ἰσῳ μάχην παρουσιάζει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ταύτης παράστασιν. Αὐτόθι ὡς καὶ ἐν ταῦθα διαπερᾷ ὁ Ἀλέξανδρος Πέρσῃν (τὸν στρατηγὸν Ὁξάθρην, ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου, θελήσαντα νὰ προστατεύσῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ τε-

λευταίου τούτου καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπὶ τοῦ μαρμαρίου αὐτοῦ ἀνευρίσκουμεν), ἀλλ' ἐνταῦθα μετ' ἡνωρθωμένου τοῦ βραχίονος, οὐχὶ δὲ κατεβιδασμένου ὡς ἐκεῖ· ἐν ἀμφοτέραις ταῖς παραστάσεσι ὁ ἵππος τοῦ Πέρσου τούτου εἶναι ἐξηπλωμένος· ἐνταῦθα ἐκτείνει τὴν ἀριστερὰν κνήμην, ἐκεῖ ἡ κνήμη αὐτὴ δυσπᾶται ἐπὶ τῆς στηριζομένης ὀπλῆς· κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς παραστάσεσιν ὁ Πέρσης ἀψιππεύει: Ἀναμνηρίστον ὅτι ἀμφοτέρω διὰ τὴν σκηνὴν ταύτην παραστήσαντες καλλιτέχναι ἐπὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἰργάσθησαν σχεδίου, ἀποστάντες ἀλλήλων μόνον ὡς πρὸς ἀσημάντους λεπτομερείας, καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ταύτης (πρὸς ἀριστερὰν) φαίνεται ἀνελιδόσιμον ἐπεισόδιον τῆς ἐν Ἰσῶ μάχης, ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον δύναται ν' ἀποδειχθῇ ἡ γυναιότης τῆς ἐν τῷ μνησθέντι μωσαϊκῇ παραστάσεως. Ὁ αἰδ. Κούρτης ἐπειράθη νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐνταῦθα σκηνὴν ἐκ τῆς ἐν Γρανικῇ μάχης, θεωρῶν τὴν σαρκοφάγον ὡς τὴν διαταγῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τὸν Κλεῖτον καλλιτεχνηθεῖσαν. Ἀφορμὴν εἰς τοῦτο παρέσχε τὸ μικρὸν ἐπὶ τοῦ καλύμματος πρὸς τ' ἀριστερὰ ἀνάγλυφον, ὅπερ ἐν γένει παριστάνει σκηνὴν τῆς ἐν τῷ ποταμῷ — ὃν ὑποσημαίνει τὸ ἀκάτιον — μάχης, μετὰ τοῦ ὑπὸ πορφυρὰν χλαμύδα καὶ μετὰ γυμνῆς κεφαλῆς παρισταμένου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Κλεῖτος ἔδωκεν αὐτόν, καταβιδάσας τὴν χεῖρα τοῦ θρασέος Πέρσου. Ἐν ταραχῇ καὶ ἀγανακτήσει ὁ Ἀλέξανδρος ἐφόνευσε βραδύτερον τὸν σωτήρα αὐτοῦ, ὁ δὲ αἰδ. Κούρτης περιγράφει ἡδὴ τὸ ζωνορὸν ὄλγος, ὅπερ προὔκάλεισε παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἡ πρᾶξις αὐτοῦ καὶ τὸ δυνατόν τῆς ὑποθέσεως ὅτι ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ μνημείου τούτου ἐπεδίωξε τὴν ἐν μέρει ἐξιλέωσιν τοῦ ἀνοσιουργήματος αὐτοῦ διὰ τοῦ ὑπὲρ τοῦ φονευθέντος τούτου μνημείου. Ἡ εὐγενὴς αὕτη ὑπόθεσις τοῦ αἰδ. Κούρτη ἀποτελεῖ λαμπρὰν ἀνταύγειαν τῆς ἰδίας αὐτοῦ καρδίας, διὰ τὸν Ἀλέξανδρον ὅμως δὲν θὰ ἐφαρμοσθῇ ἰσῶς καθ' ὁλοκληρίαν, ὅταν ληθῇ ὑπ' ὅψει ὁπόσον ἐσπευσμένως ὁ τοῦ βασιλέως ψιλόδοφος, ὁ Ἀνάξαρχος, ἔγνω νὰ διασκεδάσῃ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου μεταμέλειαν διὰ τῶν περὶ τοῦ βασιλικοῦ ἀλαθῆτον ἀποδείξεων αὐτοῦ.

Ὅτι αἱ μικραὶ ἐν τῷ ἀετώματι (Fronton) μορφαὶ δὲν ἀνταποκρίνονται τόσον πολὺ εἰς πραγματικὰ πρόσωπα, τοῦτο κατάδηλον, ἀπόπειρα δ' ἐγένετο νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐπὶ τῆς κατὰ μῆκος πλευρᾶς κυριώτερα παραστάσις, ὡς ἡ ἐν Γρανικῇ μάχῃ. Ὁ Πέρσης ὅμως, ὅστις ἡδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ἐνταῦθα ὡς ὁ ἀνὴρ, ὁ ἀπειλήσας αὐτὸν τὸν Ἀλέξανδρον, τοδοῦτον ἀπέχει ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ὥστε ἐν τῇ ζωγραφίᾳ τῆς μάχης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῇ ὡς ἄμεσος σωτήρ· ἄλλως εἶναι καὶ ἀνυπεράσπιστος. Ὅτι ἡ ἐν τῷ μνησθέντι ἀετώματι παράστασις σχετίζεται πρὸς τὴν ἐν Γρανικῇ μάχῃ καὶ τὸν Κλεῖτον, τοῦτο ἀπεκάλυψε τὸ πρὸ ἔτους ἡδὴ ἐμφανισθὲν ἔργον περιηγήσεων τοῦ Μάυερ (Meyersche Reisebuch).

Ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ ἐγκαρσία πλευρὰ περιλαμβάνει, ὡς ἄρτι εἰρηται, ἐξακολουθήσιν τῆς μάχης, δύναται ὅμως μετὰ τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ Πέρσου ἱππέως νὰ θεωρηθῇ καθ' αὐτὴν ὡς ἐπεισόδιον. Οἱ Ἕλληνες φέρουσιν ἐνταῦθα φρύγια κράνη. Ἐν τῷ ὑπερθεῖν χώ-

ρῳ παριστάνεται φόνος, διεξαγόμενος καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ τοῦ Πέρσου κάτωθεν. Ὁ νεαρὸς καὶ πορφυρὰν φέρων χλαμύδα Ἕλληνας πλῆσεται δι' ἐγχειριδίου ὑπὸ Ἕλληνας στρατιώτου. Ἐπειδὴ δὲ Ἕλληνες μόνον ἐνταῦθα παριστάνονται, φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ λαθραίου καὶ συγκεκαλυμμένου φόνου. Δυσχερὴς ὅπωςδὴποτε ἀποβαίνει ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς μικρᾶς ταύτης παραστάσεως, καθόσον ἄλλως ὁ πορφυροῦς μανδύας δὲν ἀποτελεῖ πάντοτε ὀριστικὸν διακριτικὸν γνῶρισμα.

Ἡ δευτέρα κατὰ μῆκος πλευρὰ ἐξεικονίζει θύραν λεόντων, κοινῇ διεξαγομένην ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Πέρσων. Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς παραστάσεως εὐρηται Πέρσης ἱππεύς. Ὁ λέων ἡνωρθώθη· λυσσαλέως δὲ συλλαμβάνων τὸν ἵππον τοῦ Πέρσου, εἰς ὕψος ἀνίσταμενος, διαμελίζει δι' ἰσχυροῦ δήγματος τὸ στῆθος αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος, πορφυρὰν φέρων χλαῖναν ἐφορμῇ θαρραλέως κατὰ τοῦ λέοντος, τρωθέντος ἡδὴ ὑπὸ τῶν βελῶν ἄτινα προήρχοντο ἐκ τοῦ ἐν τῇ πρὸς ἀριστερὰν γωνίᾳ ἱππέως. Καὶ ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ ὁ καλλιτέχνης ἐξόχως ἐξετέλεσε τὸ ἔργον αὐτοῦ, μοιλονότι τοσαύτην ἐμποιεῖ αὐτὴν αἰσθῆσιν, ὥστε ἀναγκάζεται τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι πραγματικώτερα δὲν ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ. Ἡ διάταξις τῶν ἐν αὐτῇ εἶναι ἀπαράμιλλος, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος οὐδέποτε βασιλικώτερον παρεστάθη ἐπὶ τοῦ φλογεροῦ αὐτοῦ ἵππου, ὅσον ἐνταῦθα, ὅπου καταπολεμεῖ τὸν βασιλέα τῶν Θηρίων, συχνάκις ἐμφαίνοντα ἀλληγορικῶς ἐπὶ τάφῳ τὴν ρώμην καὶ τὸν ἡρωϊσμόν καὶ πρὸς τοιοῦτον κατὰ πᾶσιν πιθανότητα σκοπὸν παρατιθέμενον ἐν ταῖς γωνίαις τοῦ καλύμματος τῆς σαρκοφάγου ταύτης. Ἦδη οἱ τῆς Μέμφιδος βασιλεῖς νύχαριστοῦντο πρὸς λέοντας νὰ παραβάλλωνται καὶ ἐνεφανίζοντο ἐν συνοδίᾳ λεόντων Ἕλληνες συγγράφεις ἀναφύρουσι περὶ τοῦ λέοντος, ὅτι κατὰ τῶν ἀνδρῶν μόνον ἐπιτίθεται, ἐκ τῆς ἱστορίας δὲ πράγματι γινώσκουμεν τὸν ὑπὲρ θήρας λεόντων ἐνθουσιασμόν τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἐν τοιαύτῃ κυνηγεσίᾳ ἔσωσέ ποτε μάλιστα αὐτὸν ἡ ἐτοιμότης τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Κρατεροῦ.

Δύο θηρευταὶ τῆς συνοδίας τοῦ ἡγεμόνος δυνέλαβον τὴν ἔλαφον, ἣν προηγουμένως κατεδίωκεν ὁ λέων.

Ἐν τῇ πρὸς τὰ δεξιὰ ἐγκαρσίᾳ πλευρᾷ καθορῶμεν Πέρσας τινὰς πολεμοῦντας πρὸς τὴν τραυματισθεῖσαν ἡδὴ λέαιναν. Ἡ σκηνὴ αὕτη, ἥς οὐδεὶς μετέχει Ἕλληνας, εἶναι δευτερευούσης σημασίας ἐφ' ᾧ καὶ ἀναλόγως ἐξεικονίζεται.

Ἡ κατασκευὴ τῆς σαρκοφάγου ἀνάγεται εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου περίοδον. Αἱ ἐπ' αὐτῆς παραστάσεις ἀνταποκρίνονται πράγματι εἰς τὰς ἀρίστας τῶν παραδόσεων τῆς σικωνείου σχολῆς, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τεχνικὴν ἡδὴ ἐποχὴν ἐξεζητημένη ἀκριβεία ὡς καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν χρωμάτων ὡς βοηθητικοῦ μέσου πρὸς ἔξαρσιν τῆς ἐντυπώσεως προδίδει τὴν νοσηρὰν τάσιν, εἰς ἣν ἡ τέχνη βραδύτερον ἐξέπεδεν. Ἀποδεικνυμένου ὅτι ἡ σαρκοφάγος αὕτη προῦλθεν ἐκ τοῦ ἐν Ἀθῆναις ἐργαστηρίου αὐτοῦ τούτου τοῦ Πυργοτέλους καὶ Λυσίππου, τῶν ἐξόχων ἀνδριαντοποιῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ καὶ ὅτι κατεσκευάσθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν, ἡ κα-

τασκευὴ αὐτῆς θὰ ἤρχισε τοῦλάχιστον ζῶντος τοῦ βασιλέως.

Μέχρι τοῦδε αἱ ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ταύτης μελέται, ἐν ὁλῇ πρὸς τὸ πρόσωπον, εἰς ὃ ἀνῆκεν, δὲν ἔλπεσαν. Ὅτι ἡ σαρκοφάγος αὕτη κατεσκευάσθη μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τινὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ (τὸν Παρμενίωνα, Ἡφαιστίωνα, Περδίκκαν, Κρατερόν ἢ τινὰ ἄλλον), τοῦτο μοι φαίνεται ὁλῶς ἀπίθανον, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ προωρίζοντο ἀρχικῶς αὕτη μὲν εἰς ὑποδοχὴν τῶν λευγάνων αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, αἱ δὲ παρ' αὐτῇ τρεῖς μικρότεραι μὲν, ὁμοιόταται ὅμως πρὸς ταύτην τὸ σχῆμα, διὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας (ἴδε ἀνωτέρω). Ἦδη πιθανὸν κατὰ τοὺς αἱματηροὺς πολέμους, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἐσπάρασσον ἐπὶ δύο δεκαετίας τὸ κράτος αὐτοῦ, νὰ μὴ διετέθην ὡς ἀρχικῶς προωρίζετο ἡ σαρκοφάγος αὕτη, ἀλλὰ νὰ περιῆλθεν ἀπ' εὐθείας εἰς Φοινίκᾳ τινὰ, ὅστις δὲν ἐφρόντιζε τόσον περὶ τοῦ θύματος, ὅπερ ὁ Ἀθηναῖος ἐπ' αὐτοῦ ἐκαλλιτέχνησεν, ὅσον περὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ σαρκοφάγος προήρχετο ἐκ τοῦ ἀρίστου ἐργαστηρίου καὶ ὅτι πιθανῶς ἐστοίχιζε πολλὰ.

Ὁ διδάκτωρ Μόρτμαν ἐξέφρασε σχεδὸν τὴν γνώμην ὅτι πλούσιος ἔμπορος τῆς Φοινίκης ἠγόρασε τὸν ἀδέσποτον ἀποθάντα βασιλικὸν τάφον ἐν Σιδῶνι καὶ παρεσκεύασε δι' αὐτόν τε καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ τελευταίαν κατοικίαν κατὰ τὸ εἶδος τῆς σαρκοφάγου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ ὑποπταίνηται καὶ ὑπὸ φοινικικῶν ἀριθμῶν, οἵτινες παρατηροῦνται παρὰ ταῖς μικροτέραις (μνημονευθεῖσαις ἤδη) σαρκοφάγοις.

Τὸ λεπτόν καὶ ἐνδιαφέρον αἰνιγμα τῆς προελεύσεως καὶ τῆς τῆς κυριότητος τῆς λαμπρᾶς ταύτης σαρκοφάγου ἐπὶ μακρόν ἐτι θὰ ἐπασχολῇ τὰ πνεύματα. Ἐκεῖνος, ὅστις δὲν θὰ ἐθεώρει ἱκανοποιητικὴν τὴν ὑφ' ἡμῶν χορηγούμενην λύσιν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναζητήσῃ ἑτέρα ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐν τούτοις ἀπολαύομεν ἡμεῖς αὐτοῦ τούτου τοῦ καλλιτεχνήματος καὶ ἀνυόμεθα τὸ ἀττικὸν ἄρωμα, ὅπερ τοῦτο ἀποπνέει.

* *

Ἐν τέλει ὁ κ. Γοδεφρείδος Ἀλβέρτος πραγματεύεται διὰ βραχείων περὶ τινων ἄλλων ἐν τῷ βάθει τῆς αἰθοῦσης σαρκοφάγων, ἡ ὁμοιότης τῶν ὁποίων, λέγει, πρὸς τὰ γνωστὰ σχήματα τῶν μουμιῶν, ἐπιτρέπει ἀμέσως τὴν ἀναγνώρισιν τῆς αἰγυπτιακῆς αὐτῶν προελεύσεως. Καὶ ἀνεκαλύφθησαν μὲν πράγματι ἐν Σιδῶνι, κατεσκευάσθησαν ὅμως ὑπὸ αἰγυπτίων καλλιτεχνῶν καὶ εἰσῆχθησαν ὡς ἐμπόρευμα αὐτόσε ἢ περιέπεσαν ἴσως εἰς τὴν κατοχὴν Φοινίκων συνεπειὰ κατακτήσεων (περὶ τὸν Δ' αἰῶνα π. χ.).

Οἱ Φοίνικες, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτῶν βίου δὲν εἶχον καιρὸν νὰ μεριμνῶσι περὶ τοῦ θανάτου, ἐθεώρουν οὐχ' ἥττον ὡς ψυχροσώτηριον τὸ νὰ ἀρῶνται τὴν τελευταίαν κατοικίαν ἐκ τῶν εὐλαδῶν Αἰγυπτίων. Μέχρι τίνος δ' ἐξικνεῖτο ἡ ἀμεριμνία αὐτῶν, τοῦτο καταδεικνύει κολοσιαία σαρκοφάγος ἐκ μελανολίθου, κεκαλυμμένη δι' ἱερογλυφικῶν, ἀνήκουσα δὲ εἰς τὸν φοινίκᾳ, βασιλέᾳ Ταϊνίτ. Ἡ αἰγυπτιακὴ γραφὴ σημαίνει ὅτι ἐν τῇ σαρκοφάγῳ ταύτῃ

αἰγύπτιος ἀναπαύεται ἡγεμὼν. Ἡ σαρκοφάγος αὕτη μετήχθη εἰς Σιδῶνα ἐξ Αἰγύπτου διὰ τὸν βασιλέα Ταϊνίτ, χωρὶς νὰ εὐρεθῇ καιρὸς πρὸς ἀπάλειψιν τοῦλάχιστον τῆς ἐπ' αὐτῆς αἰγυπτιακῆς ἐπιγραφῆς· τοῦτου ἕνεκεν ἐσημειώθη ἀπλῶς ἑτέρα φοινικικῆς γράμμασιν ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς σαρκοφάγου, ἀναφέρονσα ὅτι δι' αὐτῆς ἀναιρεῖται ἡ ἀνωτέρω φερομένη ἐπιγραφὴ καὶ ἐπισφραγεύουσα ἀρὰς ἐναντίον παντός, ὅστις θὰ ἐπειράτο ν' ἀνοίξῃ τὴν σαρκοφάγον, ὡς καὶ ἑτέρα συνήθης ἐπὶ ἐπιταφίῳ φράσις.

Γ. Κ. Α.

ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΑΙ

Ὑπὸ σκιὰν πλατάνου παλαιοφύτου καὶ ἀειθαλοῦς, ἐγγὺς μυριαθοῦς ροδῶνος ὅθεν ἡδύπνοα ἔχοντο μύρα, ἐκθήητο ἡ κόρη ρεμβάζουσα. Τοῦ ἀργυρορρέοντος ρύγχος ὁ φλοῖσθος ἡδὺ ἄσμα μορμύρων αὐτὴν ἐδαυκάλιζε, καὶ τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν κυμάτων προσηλοῦσα, ἐπλανᾶτο εἰς σκέψεις κοπῶδεις ἀλλὰ προσφιλεῖς.

Ὡ πνεῦμα, πνεῦμα ταχύπτερον καὶ ἀεικίνητον, περιτρέχον τὸ σύμπαν ἀοράτως καὶ ἀκαριαίως ὡς ἀνέμου πνοή! τίς ποτε γενήσεται ἱκανὸς ἵνα κωλύσῃ ἢ πως βραδύνῃ τὴν ἀελλώδη πορείαν σου; . . οὐδεὶς, οὐδεὶς.

Ὑπάρχει που ἐν φανταστῇ χώρῃ, χώρῃ ὑπὸ μυρίων ἰδανικῶν κοσμουμένη καλλονῶν, χρυσόδητον καὶ μυστηριώδες ἀνέκτορον· εἶναι τὸ ἔδος τῆς εὐδαιμονίας. Τοὺς ἀγλαοὺς αὐτοῦ δόμους πληροῦσι σωρεῖται ἄδαμάντων καὶ σαπφείρων λαμπερῶν ὡς τὰ ἄστρα τὰ ἐν αἰθέρι θέρους νυκτὶ μαρμαρύσσοντα· ἡ δὲ σπινθηροβόλος αὐτῶν λάμψις ἡ θαμβοῦσα τὸ ὄμμα καὶ γοητεύουσα σῶμα, κατασπείρει ἀκτῖνας πυροειδεῖς ἢ ὡχράς ἀπὸ τῶν μεγάλων καὶ εὐπαγῶν τοῦ μαγικῶ ἀνακτόρου θυρίδων. Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀειπετές, ἔξω τῶν κατακλείστων τούτων θυρίδων γενόμενον, θέλγεται, θαμβοῦται, προσηλοῦται· θερμῶς καὶ πεφροντισμένως ἐπιζητεῖ τόπον εἰσόδου εἰς τὸ πανθαύμαστον τοῦτο ἄδαμάντοστιλπνον μέλαθρον· ἀλλ' οὐδαμοῦ αὐτὸν εὐρίσκει, φεῦ! . . αἱ πύλαι, εὐρεῖαι, στέρραι καὶ χρυσότευκτοι ἀλλὰ μήποτε ἀνοίγόμεναι, ἐγένοντο μόνον πρὸς χλευασμόν· αἱ θυρίδες ἀφ' ὧν παρεκπίπτουσιν αἱ δραπετίδες τῶν φαεινῶν ἄδαμάντων ἀκτῖνες, ἀνηλεῶς τὸν θεατὴν προκλαοῦσι, ἀνθίστανται σθεναρῶς πρὸς πάντα ἐπὶ σκοπῷ εἰσόδου ἐκβιζισμόν. Καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ τάλαν πνεύμα, ὃ θερμὸς πόθος ζωπυρεῖ καὶ ἐνισχύει, μάτην ἐπὶ πολὺ ἔξω αὐτῶν πτερυγίζον ἀνερευνᾷ ρωγμὴν οἶαν· δήποτε . . καταπονούμενον τέλος λείπει τὸ μαγικὸν μέγαρον καὶ πρὸς ἄλλας αἰθριολαμπεῖς ἐκτάσεις, ἃς εὐρέως πρὸ κύτου ἀνοίγει ἢ περίξ ἀπέραντος φύσις, στρέφει τὴν πτῆσιν αὐτοῦ· ἀλλὰ, φεῦ! καίπερ ἄλλαχού κατευθυνόμενον λεληθότως πρὸς αὐτὸ ἐπανερχεται! ὦ πνεῦμα! τίς λοιπὸν μοιραία ἔλξης σέ